

تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن

منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی

نویسنده

پروفسور کنیچی اونو

ترجمه و تعلیقات

دکتر ناهید پوررستمی

استادیار دانشکده مطالعات جهان – گروه مطالعات شرق و جنوب آسیا و اقیانوسیه

با همکاری

زهرا کلهر

شماره مسلسل ۹۹۳۵

شماره انتشار ۴۰۵۱

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	: اونو، کنیچی، ۱۹۵۷- م
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن : منشا پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی / نویسنده کنیچی اونو ؛ ترجمه و تعلیقات ناهید پوررستمی؛ با همکاری زهرا کلهر.
وضعیت ویراست	: [۲] ویراست
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ط، ۳۹۶ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	: انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۰۵۱.
شابک	: 978-964-03-7319-4
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی: The Economic Development of Japan
یادداشت	: ویراست قبلی کتاب حاضر با عنوان "توسعه اقتصادی ژاپن: مسیر طی شده توسط ژاپن به‌عنوان کشوری در حال توسعه" توسط همین مترجم و ناشر، ۱۳۹۴ (ض، ۲۹۶ص) منتشر شده است.
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: توسعه اقتصادی ژاپن: مسیر طی شده توسط ژاپن به‌عنوان کشوری در حال توسعه
موضوع	: ژاپن -- اوضاع اقتصادی. ژاپن -- سیاست اقتصادی.
موضوع	: کشورهای در حال رشد -- سیاست اقتصادی. ژاپن -- تاریخ
شناسه افزوده	: پوررستمی، ناهید، ۱۳۴۷- مترجم.
شناسه افزوده	: کلهر، زهرا، ۱۳۶۷- مترجم.
شناسه افزوده	: دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۸ ت ۹ ۸ الف / ۹۵ / ۴۶۲ HC
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۰/۹۵۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۵۴۳۷۱۸

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

عنوان: تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن : منشا پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی

تألیف: پروفیسور کنیچی اونو

ترجمه و تعلیقات: دکتر ناهید پوررستمی

ویرایش ادبی: ایمان پناه‌نژاد

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۸

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مترجم است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۵۶۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشی مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

کتاب حاضر، کتابی ساده برای مطالعه است و به تبیین علل و چگونگی صنعتی شدن ژاپن پرداخته و توسعه تاریخی از دوره فئودالی ادو تا به امروز یعنی عصر تکنولوژی و درآمد بالا را شرح می‌دهد. صنعتی‌سازی را از چشم‌اندازهای وسیعی نظیر جنبه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مورد تحلیل قرار می‌دهد و حاوی انبوهی از مباحث و داده‌های تاریخی است. تجربه منحصر به فرد ژاپن با شیوه‌های کشورهای در حال توسعه امروزی متناقض است. جنبه‌های منفی مانند ناآرامی‌های اجتماعی، شکست سیاست‌ها، جنبش‌های نظامی و سال‌های جنگ را نیز در برمی‌گیرد.

ژاپن در قرن نوزده، همبستگی خوشایندی بین کارآفرینی قوی و دولت نسبتاً خردمند ایجاد کرده بود و این دستاورد، حاصل تاریخ تکاملی بلندمدت ژاپن بود. ارتباط سنجیده با تمدن‌های بزرگ چین، هند و غرب رشد تجمعی را بدون اثر مخرب از جانب آنها، نصیب ژاپن کرده بود و جذب تکنولوژی و افکار خارجی پس از تطابق و تناسب با بافت داخلی اتفاق می‌افتاد.

کتاب حاضر حاوی مطالب درس‌های کارشناسی ارشد است که برای مقامات دولتی از کشورهای در حال توسعه برگزار می‌شد و نگاهی جامع و بینشی وسیع نسبت به مسیر صنعتی ژاپن که تاحدی در شرح وقایع تاریخی مهجور مانده، ارائه می‌دهد. کتاب حاضر با سبک نوشتاری پرشور و قابل درک، برای محققان و حتی افراد بدون پیشینه اطلاعاتی درباره ژاپن نیز جذاب است.

کنیچی اونو، پرفسور موسسه ملی تحصیلات تکمیلی مطالعات سیاسی توکیو، متولد شهر کوبه است که مدرک دکترای خود را از دانشگاه استنفورد کالیفرنیا اخذ نموده است. وی قبل از اشتغال در صندوق بین‌المللی پول، استاد دانشگاه‌های سوکوبا و سایتاما بوده است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست

مقدمه مترجمان	ز.....
مقدمه نویسنده	ظ.....
فصل اول: مروری بر تاریخ تکاملی و انطباق انتقالی	
جامعه داخلی و نیروهای خارجی	۳.....
انطباق انتقالی	۸.....
علت موفقیت ژاپن	۱۱.....
تاریخچه مختصری از ژاپن	۱۶.....
عصر سامورایی‌ها	۱۸.....
میجی و نوسازی	۲۰.....
رشد و رکود پس از دوران جنگ	۲۲.....
فصل دوم: جامعه ادو: آماده‌سازی شرایط صنعتی‌سازی	
دوره ادو : ۱۸۶۷-۱۶۰۳	۳۳.....
ویژگی‌های نظام باکوفو-هان	۳۷.....
کشاورزی	۳۹.....
بودجه و پول	۴۲.....
حمل‌ونقل و تجارت	۴۴.....
توسعه صنعت	۴۸.....
تعلیم و تربیت	۵۱.....

ح □ تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن: منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی

فصل سوم: انتقال از ادو به میجی ۶۱

گشایش بنادر و سقوط باکوفو ۶۳

ساختار منعطف سیاست در دوره گذار ۷۰

حکومت میجی و اهداف آن ۷۳

صنعتی‌سازی ۷۵

قانون اساسی و حکومت پارلمانی ۷۹

سیاست خارجی ۸۲

فصل چهارم: واردات و جذب فناوری ۸۷

صنعتی‌سازی دوره میجی ۹۱

اقتصاد کلان و انقلاب صنعتی ۹۳

تجارت بین‌الملل ۹۷

نحوه انتقال فناوری غرب ۱۰۰

بازار کار ۱۰۷

فناوری ترکیبی ۱۱۰

فصل پنجم: توسعه صنایع اصلی ۱۱۷

صنعت ابریشم ۱۱۹

صنعت پنبه سنتی ۱۲۲

صنعت پنبه مدرن ۱۲۴

صنعت ماشین‌آلات ۱۲۷

صنعت فولاد ۱۳۲

واگن ریلی و لوکوموتیو ۱۳۳

کشتی‌سازی و حمل‌ونقل دریایی ۱۳۴

ماشین‌آلات برقی ۱۳۵

فصل ششم: بودجه، مالیه و اقتصاد کلان دوره میجی..... ۱۴۱

دو جنگ ۱۴۷

سیاست مالی فعال و مدیریت پس از جنگ ۱۴۹

سیاست نرخ ارز ۱۵۳

نظام بانکداری و بازار سرمایه ۱۵۴

تجهیز پس اندازها ۱۵۸

نقش سرمایه‌گذاری خارجی ۱۶۰

فصل هفتم: جنگ جهانی اول و دهه ۱۹۲۰..... ۱۶۵

تأثیر جنگ جهانی اول ۱۶۷

ترکیدن حباب ۱۷۱

توسعه صنایع سنگین و صنایع شیمیایی ۱۷۳

پیدایش زایاتسوی جدید ۱۷۶

تولید خودرو ۱۷۸

نوسانات نرخ ارز ۱۸۲

دیپلماسی شیده‌هارا ۱۸۳

فصل هشتم: بحران بانکی سال ۱۹۲۷..... ۱۹۱

افزایش کیکان گینکو ۱۹۳

زمین‌لرزه بزرگ کانتو و مسئله هزینه‌های وارده ناشی از این زمین‌لرزه ۱۹۴

عدم نقدینگی در مقابل ورشکستگی ۱۹۶

نخستین موج بحران بانکداری ۱۹۸

سوزوکی شوتن و بانک تایوان ۲۰۰

بانک مرکزی ژاپن خواستار ضمانت دولت ۲۰۲

پیامدهای بحران بانکی ۲۰۴

د □ تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن: منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی

فصل نهم: دهه ۱۹۳۰ و اقتصاد دوران جنگ ۲۰۹

- بحران اقتصادی دوره شووا ۳۲-۱۹۳۰ ۲۱۱
- ناپایداری اجتماعی و ظهور فاشیسم ۲۱۳
- حزب سیوکای در مقابل حزب مینسه ۲۱۶
- تروریسم سیاسی و حمله به چین ۲۲۰
- اقتصاد دوران جنگ ۴۵-۱۹۳۷ ۲۲۴
- روانشناسی اجتماعی جمعی: درس‌هایی از ژاپن قبل از جنگ ۲۲۹

فصل دهم: بازسازی اقتصاد پس از جنگ ۱۹۴۹-۱۹۴۵ ۲۳۵

- خسارت فیزیکی جنگ ۲۳۷
- کمبود و تورم ۲۴۰
- مشکلات اساسی سال ۱۹۴۶ ۲۴۳
- مهار تورم ۲۴۶
- نظام تولید براساس اولویت، ۱۹۴۸-۱۹۴۷ ۲۴۹
- سیاست آمریکا در ژاپن تحت اشغال ۲۵۱
- طرح دوج با هدف تثبیت در سال ۱۹۴۹ ۲۵۳

فصل یازدهم: دوره رشد سریع ۲۵۹

- از شکست تا درآمد بالا ۲۶۱
- عقلایی‌سازی ۲۶۳
- از سیاست تا اقتصاد ۲۶۷
- ادغام مجدد در اقتصاد جهانی ۲۶۸
- مدیریت اقتصاد کلان ۲۷۱
- پویایی بخش خصوصی ۲۷۵
- وزارت تجارت بین‌الملل و صنعت و سیاستگذاری صنعتی ۲۷۹
- تحول اجتماعی ۲۸۸

فصل دوازدهم: بلوغ و رکود اقتصادی ۲۹۹

- ۳۰۱..... پایان دوران جبران عقب‌افتادگی‌ها
- ۳۰۳..... شوک‌های نفتی در سال‌های ۱۹۷۴-۱۹۷۳ و ۱۹۸۰-۱۹۷۹
- ۳۰۸..... شناوری ارزش‌های اصلی
- ۳۱۰..... اصلاحات اصولی با تأخیر؟
- ۳۱۲..... اصطکاک تجاری با آمریکا
- ۳۱۷..... سیاست مالی انبساطی، تثبیت و مجدداً سیاست انبساطی

فصل سیزدهم: حباب دارایی و رکود اقتصادی طولانی مدت ۳۲۳

- ۳۲۵..... رکود پس از حباب و منازعات براساس اصلاحات
- ۳۲۷..... تشکیل حباب دارایی
- ۳۳۱..... دهه از دست رفته
- ۳۳۳..... بحران مالی و سیاست پولی
- ۳۳۹..... سیاست مالی غیر قابل توقف
- ۳۴۳..... زلزله
- ۳۴۴..... سالخوردگی جمعیت، کمبود نیروی کار و شکاف‌های عمیق
- ۳۴۷..... آبه‌نومیکس

پیوست یک: پرسش و پاسخ ۳۵۵

پیوست دو: فهرست منابع ۳۸۱

منابع مورد استفاده مترجمین برای بخش‌های اضافه شده..... ۳۹۱

پیوست سه: نقشه‌ها ۳۹۳

مقدمه مترجمان

در ابتدا وظیفه خود می‌دانم از دانشجویان عزیز و پژوهشگران گرامی که با ارایه پیشنهادهای سازنده خود زمینه چاپ کتاب حاضر را فراهم نمودند تشکر و قدردانی نمایم. ترجمه کتاب "توسعه اقتصادی ژاپن - مسیر طی شده توسط ژاپن به عنوان کشوری در حال توسعه" در سال ۱۳۹۴ توسط انتشارات دانشگاه تهران به چاپ رسید. استقبال علاقمندان به شناخت کشور ژاپن و همزمانی نیاز بازار به چاپ دوم کتاب، با انتشار ویرایش جدید کتاب انگلیسی توسط نویسنده و ناشر بین‌المللی راتلج^۱ فرصتی را برای من فراهم کرد که اقدام به ترجمه کتاب حاضر، نمایم.

در این ویرایش، نویسنده ضمن بازبینی همه فصول، بخش‌ها و ضامائم و ارایه تحلیل‌های جدیدی از سیاست‌های اقتصادی ژاپن در دوره رشد سریع، اقدامات دولت ژاپن در چند دهه از دست رفته (سال‌های ۱۹۹۳ تاکنون) را نیز مورد تحلیل قرار داده است. بگونه‌ای که می‌توان گفت که تعامل کتاب حاضر در مقایسه با ویرایش قبلی که در سال ۲۰۰۵ منتشر شد بطور کامل تغییر کرده است. بگونه‌ای که نویسنده در مقدمه چنین عنوان کرده است که نسخه فعلی کتاب را نباید به‌عنوان به‌روزرسانی آن تلقی شود و باید به‌عنوان محصولی جدید مورد توجه قرار گیرد.

همان‌طور که اشاره شد، ناشر کتاب حاضر، انتشارات راتلج یکی از ناشران معتبر و مطرح در سطح بین‌المللی است که همین موضوع باعث عمق‌بخشی بیش‌تر به مطالب و بین‌المللی شدن رویکردها در کتاب حاضر شده است. کتاب قبلی این نویسنده توسط مؤسسه ملی تحصیلات تکمیلی مطالعات سیاسی^۲، که یک ناشر ژاپنی بود، منتشر شده بود.

نکته دیگر آن‌که برخی بخش‌ها، جداول و شکل‌ها در کتاب قبلی وجود داشت که چون حاوی اطلاعات مفیدی بودند در ترجمه کتاب لحاظ شده‌اند. این بخش در متن حاضر در داخل کادر دو خطی آورده شده و جداول بدون شماره آمده‌اند تا شماره جداول این ویرایش با نسخه

1. Routledge

2. National Graduate Institute for Policy Studies (GRIPS)

س □ تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن: منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی انگلیسی تفاوت پیدا نکند. همچنین تصاویر و عکس‌هایی که در هر فصل مشاهده می‌شود توسط مترجمان به متن اضافه شده است.

برخود لازم می‌دانم از زحمات سرکار خانم فاطمه زارع زاده که زحمت تطبیق متن انگلیسی جدید و قدیم را کشیدند و در ترجمه و ویرایش برخی بخش‌ها کمک شایانی نمودند تشکر و قدردانی نمایم. همچنین از دانشجویان عزیز رشته مطالعات ژاپن بخاطر سوالات خوب و پیشنهادهای ارزنده تشکر می‌نمایم. بطور قطع ایرادهای زیادی بر کتاب وارد است که تقاضا دارم از طریق آدرس زیر من را در جریان آن قرار دهید. امید است که محتوای کتاب برای خوانندگان محترم مفید واقع شود.

دکتر ناهید پوررستمی^۱
زهرا کلهر

مقدمه مترجمان بر کتاب "توسعه اقتصادی ژاپن - مسیر طی شده توسط ژاپن به عنوان کشوری در حال توسعه"

بی‌تردید یکی از دغدغه‌های مردم و تصمیم‌گیران اقتصادی هر کشور اتخاذ سیاست‌های اجرایی مناسب برای هدایت نیروهای موجود به سوی رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. در این راستا بررسی تجربه کشورهای دنیا، به‌خصوص نمونه‌های موفق می‌تواند راه‌گشای خوبی در طراحی این سیاست‌ها باشد. به همین دلیل مطالعه تجربه ژاپن به‌عنوان سومین اقتصاد بزرگ جهان از لحاظ تولید ناخالص ملی اسمی، چهارمین اقتصاد از نظر برابری قدرت خرید و دومین اقتصاد توسعه‌یافته و از همه مهم‌تر به‌عنوان اولین کشور آسیایی که در مسیر صنعتی‌شدن و افزایش رشد و توسعه گام‌های موفقیت‌آمیزی برداشته بسیار عبرت‌آموز و جالب توجه است. مطالعه تجربه کشوری که در طول تاریخ خود بحران‌های بزرگی را تحمل کرده و هزینه‌های هنگفتی را در این راه پرداخته و در هر مرحله توانسته است ضمن چیره شدن بر مشکلات، موفق به توسعه ظرفیت‌های اقتصادی خود شود، برای کشور ما حائز اهمیت است.

به‌نظر برخی تحلیل‌گران، توسعه اقتصادی ژاپن در مقایسه با دیگر کشورهای دارای اقتصاد پیشرفته فعلی دارای دو تفاوت مهم است: نخست این‌که این کشور در مدت زمانی کوتاه توانسته است مراحل مختلف رشد و توسعه اقتصادی را بپیماید و به جرگه کشورهای صنعتی بپیوندد، دوم این‌که اقتصاد این کشور تحت مدیریت مستقیم دولت و با هدایت آن به بلوغ لازم رسیده است. این محققین، ژاپن قرن نوزدهم را کشوری ضعیف، وابسته به کشاورزی، عقب‌مانده و دارای فناوری با سطح پایین می‌دانند که از دهه ۱۹۵۰ به بعد تحت مدیریت دولت و با کمک نیروهای خارجی توانست به رشد سریع اقتصادی دست یابد. برای این دسته از تحلیل‌گران صرفاً این‌که چه تحولاتی در مسیر توسعه ژاپن در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ صورت گرفته که موجب رسیدن این کشور به چنین سطح پیشرفت اقتصادی شده مورد توجه است. هرچند دانستن این دگرگونی‌ها خالی از لطف نیست، اما برای درک عوامل مؤثر بر توسعه اقتصادی ژاپن و استفاده از آن در تصمیم‌گیری‌های سیاستی، لازم است شناخت عمیق‌تری از این عوامل داشته باشیم. در واقع، برای درک درست فرآیند توسعه اقتصادی ژاپن باید نهادهای مختلف

ص □ تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن: منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی

اجتماعی موجود به صورت موشکافانه و در چارچوب مطالعه روندی - تاریخی شناسایی و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرند.

کتاب حاضر با عنوان "تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن: منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی"^۱ در سیزده فصل ارائه شده و تلاش شده تا با رویکرد تحلیل تاریخی، ویژگی‌ها و فرآیند توسعه اقتصادی ژاپن را ترسیم نماید. در فصل اول کتاب روند نوسازی برای دیرگروندگان به توسعه از جمله ژاپن مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. نویسنده تلاش کرده است در این فصل عوامل خارجی مؤثر در شکل‌گیری برخی نهادها را در جامعه ژاپن معرفی کرده و تحلیل مختصری از آنها ارائه نماید. در این بخش تاریخ ژاپن به چهار دوره اصلی (۱) دوره حکومت مطلق امپراتور، (۲) دوره حکومت سامورایی‌ها، (۳) دوره نوسازی و تهاجم نظامی و (۴) دوره رشد پس از جنگ جهانی دوم تقسیم شده و به برخی رویدادهای مهم در این چهار دوره اشاره شده است. هرچند ارائه تحلیل موشکافانه نیازمند بررسی عمیق‌تر این رویدادها می‌باشد و از این منظر به کتاب نقد مهمی وارد است، اما به نظر می‌رسد دست کم معرفی این رویدادها می‌تواند نظر خوانندگان محترم را، هرچند کوتاه، به این عوامل معطوف نموده و زمینه را برای انجام تحقیقات آتی فراهم آورد.

در فصل دوم کتاب، پیش‌شرط‌های صنعتی‌سازی در دوره ادو مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. ایجاد ثبات سیاسی، افزایش بهره‌وری و گسترش مساحت زیر کشت در بخش کشاورزی، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، پیدایش بازارهای ملی یکپارچه و آموزش نیروی انسانی در سطوح و طبقات مختلف جامعه از جمله پیش‌شرط‌های توسعه پایدار اقتصادی معرفی شده‌اند که اطلاعات ارائه شده در این بخش نشان از تحقق برخی از این پیش‌شرط‌ها در ژاپن دوره ادو دارد.

با توجه به این‌که هدف اصلی کتاب، تحلیل اقتصاد معاصر است بنابراین به وقایع تاریخی سال‌های ۱۸۵۳-۵۴ یعنی ورود کشتی‌های آمریکایی به خلیج ادو و تهدید آمریکا مبنی بر حمله در صورت ادامه سیاست‌های انزواطلبانه حکومت ژاپن و رویدادهای پس از آن اشاره‌ای گذرا شده و بدون ذکر جزئیات، تلاش شده است تا در فصول سه، چهار، پنج و شش به دگرگونی‌های مهم در حوزه‌های مختلف سیاسی - اقتصادی اشاره شود. به این ترتیب، به‌طور

۱. این عنوان در چاپ قبلی به صورت " توسعه اقتصادی ژاپن: مسیر طی شده توسط ژاپن به‌عنوان کشوری درحال توسعه " بوده است که در چاپ فعلی به این شکل تغییر یافته است.

مقدمه مترجمان □ ض

خلاصه در فصل سوم، صنعتی‌سازی (نوسازی اقتصادی)، ایجاد قانون اساسی و پارلمان ملی (نوسازی سیاسی) و توسعه خارجی (نوسازی نظامی) به‌عنوان اهداف اصلی حکومت دوره میجی معرفی شده‌اند. در فصل چهارم، سیاست واردات و جذب فناوری به‌عنوان رویکرد مهم حکومت میجی معرفی و در فصل پنجم، سیاست توسعه صنایع اصلی تبیین شده است. در فصل ششم نیز وضعیت بودجه، امور مالی و اقتصاد کلان کشور در این دوره معرفی و مورد تحلیل قرار گرفته است. رونق و رکود ناشی از صادرات در دوران جنگ جهانی اول و دهه ۱۹۲۰ در فصل هفتم و بحران مالی سال ۱۹۲۷ در دوره شووا در فصل هشتم مورد بررسی قرار گرفته است. اقتصاد جنگ در دهه ۱۹۳۰ در فصل نهم و بازسازی اقتصادی پس از دوران جنگ در سال‌های ۱۹۴۵-۱۹۴۹ در فصل دهم مطرح شده است. در ادامه نویسنده تلاش کرده است که ویژگی‌های دوره رشد سریع را در فصل یازده ارائه نموده و در فصول دوازده و سیزده مسائل پس از بلوغ یعنی رکود اقتصادی و در نهایت ترکیب حساب‌داری را مورد بحث و بررسی قرار دهد.

بیان ساده و قابل فهم مطالب کتاب موجب برگزیده شدن آن برای ترجمه شد. با توجه به این‌که هدف اصلی از ترجمه کتاب، ارائه منبع درسی برای دانشجویان بین‌رشته‌ای بوده است، بنابراین تعریف برخی اصطلاحات اقتصادی که به‌دلیل طولانی بودن مطلب، قابل ارائه در پانویس نبودند و همچنین تعدادی نمودار جدید، که برای فهم بهتر موضوع مفید بودند، در داخل کادرهایی با دو خط به متن کتاب اضافه شده‌اند. در ضمن تصاویر درون متن فارسی بعضاً در متن اصلی نیست. این تصاویر به دلیل آن‌که عموماً حاوی اطلاعات جالب‌توجهی از واقعیات تاریخی ژاپن بودند به متن کتاب اضافه شدند. عمده تصاویر از مجموعه فایل‌هایی استخراج شده که توسط نویسنده برای مترجم ارسال شده است. مترجمان اعتقاد دارند که این کتاب به‌دلیل ارائه برخی رویدادهای تاریخی جالب توجه، می‌تواند ضمن معرفی به‌عنوان منبعی برای شناساندن اقتصاد ژاپن به دانشجویان بین‌رشته‌ای که پیش‌زمینه مطالعاتی در حوزه نظریه‌های اقتصادی ندارند، مورد استفاده محققانی قرار گیرد که علاقه‌مند به کسب آگاهی بیشتر در مورد تاریخچه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی ژاپن هستند.

در واقع، اشاره به مسائل سیاسی و اجتماعی ژاپن در کنار ذکر سیر تاریخی مسائل اقتصادی مزیت این کار محسوب می‌شود و خوانندگان علاقمند به شناخت کشور ژاپن می‌توانند با

ط □ تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن: منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی

مطالعه این کتاب با ویژگی‌های گوناگون توسعه اقتصادی ژاپن آشنا شوند. امید است علاقمندان به شناخت ژاپن، مترجمان این اثر را از نظرات خود آگاه سازند.

در پایان بر خود لازم می‌دانیم از استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمد نقی‌زاده به‌خاطر پایه‌گذاری رشته مطالعات ژاپن در دانشکده مطالعات جهان دانشگاه تهران و فراهم نمودن زمینه تحقیق برای شناخت ژاپن تشکر و قدردانی کنیم. بدون تردید کتاب‌ها و نوشته‌های ارزشمند جناب آقای دکتر محمد نقی‌زاده در حوزه‌های مختلف به‌خصوص در حوزه اقتصاد ژاپن گنجینه‌های بی‌بدیلی هستند که ما از تعداد قابل‌توجهی از آنها برای فهم تاریخ اقتصادی ژاپن و همچنین از راهنمای‌های ارزشمند ایشان بهره بسیار برده‌ایم. بدین وسیله از زحمات بی‌دریغ و دلسوزانه ایشان قدردانی می‌نماییم.

از دانشجویان، به خصوص دانشجویان رشته مطالعات ژاپن دانشکده مطالعات جهان، که با سؤالها و پیشنهادهای خود به تکمیل برخی بخش‌ها کمک شایانی کردند تشکر و قدردانی می‌کنیم. از سرکار خانم زهرا کلهر که با دقت فراوان زحمت بازخوانی و تطبیق اثر را کشیدند به‌طور ویژه قدردانی می‌نماییم. همچنین از آقای محمد مردی بخاطر تطبیق برخی فصول تشکر می‌نماییم. با توجه به این‌که کتاب از زبان انگلیسی ترجمه شده و طبیعتاً برخی ابهامات در مرحله ترجمه اثر از زبان ژاپنی به زبان انگلیسی پدید آمده است، تلاش شد تا این موارد شناسایی و از طریق پانوشته‌ها و یا الحاقیه‌ها برطرف شود. در این امر جناب آقای قدرت‌اله ذاکری که به زبان ژاپنی تسلط دارند کمک شایان توجهی نمودند و پیشنهادهای بسیار خوبی را در برخی بخش‌ها ارائه نمودند که بدین وسیله از ایشان بسیار تشکر می‌کنیم. از همکاران خوب انتشارات دانشگاه تهران به‌ویژه جناب آقای مجید جهانی و ویراستار محترم جناب آقای ایمان پناه‌نژاد نهایت تقدیر و تشکر را داریم.

بی‌تردید کاستی‌های ترجمه و همچنین ایرادهای محتوایی بخش‌های الحاقی بر عهده نویسندگان است که امیدواریم خوانندگان گرامی با ارسال نامه به پست الکترونیکی زیر ما را در برطرف نمودن آن در ویرایش‌های بعدی کتاب یاری نمایند.

دکتر ناهید پوررستمی^۱

شهرزاد مفتوح

مقدمه نویسنده

کتاب حاضر به سیر تاریخی تغییرات اجتماعی- اقتصادی ژاپن در چند قرن اخیر با تاکید بر صنعتی‌سازی می‌پردازد و قصد بر آن نیست که به صورت رویدادنگاری یکنواخت و یا مجموعه‌ای از مقالات علمی خاص باشد. کتاب حاضر با ارائه تصویری منسجم و گویا و با دید مقایسه‌ای به چگونگی و مراحل توسعه سریع ژاپن در میان کشورهای دیرگرونده پرداخته است. اگرچه سبک نوشتاری ممکن است به نظر ساده و غیرفنی به نظر برسد اما اطلاعات و مقالات بحث‌برانگیز بسیاری را درباره تاریخ مدرن ژاپن به خوانندگان معرفی می‌نماید. کتاب حاضر برای کسانی مناسب است که دارای پیشینه اطلاعاتی کم درباره جامعه ژاپن و اقتصاد آن هستند ولی علاقمندند نگاهی اجمالی به چگونگی صنعتی شدن ژاپن داشته باشند. البته مطالعه کتاب حاضر برای کسانی که درباره ژاپن آگاهی کافی دارند نیز سودمند خواهد بود و از اطلاعات غنی و مباحث دقیق مطروحه در آن بهره‌مند خواهند شد. از این نظر کتاب حاضر هم توصیفی و هم تخصصی است.

مطالب کتاب حاضر ابتدا برای دانشجویان دوره کارشناسی ارشد مؤسسه ملی تحصیلات تکمیلی مطالعات سیاسی^۱ توکیو تهیه شد که از سال ۱۹۹۹ واحد درسی توسعه اقتصادی ژاپن را با من می‌گذراندند. اکثر آنها مقامات دولتی جوان از کشورهای در حال توسعه بودند. در سال ۲۰۰۶ جزوه‌های این واحد به صورت کتاب درسی در آمد تا به طور رایگان بین دانشجویان توزیع شود. خیلی زود متوجه شدیم به غیر از کلاس درس، سیاست‌گذاران و مشاوران کشورهای مختلف علاقمند به آگاهی از تجارب ژاپن در زمینه توسعه نیز بسیار خواهان کتاب هستند. دانشجویان قدیمی، یک مؤسسه انتشاراتی از چین، بنیاد ژاپن و محققان خارجی مطالعات ژاپن برای کسب اجازه ترجمه کتاب به چندین زبان به من مراجعه نمودند. در حال حاضر کتاب حاضر به زبان‌های ژاپنی، ویتنامی، چینی، عربی، روسی و فارسی ترجمه و به چاپ رسیده است. هم‌چنین درخواست‌های مکرری مبنی بر ایراد سخنرانی مختصر پیرامون موضوع توسعه اقتصادی از ژاپن، ویتنام و اتیوپی داشته‌ام. درضمن، تداوم رشد و پیشرفت درس من به جهت یافتن مقالات جدید و افزایش سوالات و نظرات مهیج دانشجویانم بوده است.

ع □ تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن: منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی

محبوبیت کتاب حاضر مرا متقاعد ساخت که زمان بازبینی گسترده و چاپ تجاری آن برای لحاظ نمودن یافته‌های جدید و همچنین در جهت افزایش شمار خوانندگان آن فرا رسیده است. هزینه چاپ اول کتاب از بودجه تحقیقاتی بود که با هدف انتشار بصورت غیر تجاری تأمین شده بود. همه فصل‌ها، بخش‌ها و ضمیمه کتاب مورد بازبینی وسیع قرار گرفته و یا به طور کامل بازنویسی شده است. اطلاعات، نمودار و جداول جدید اضافه شده و فصل آخر با توجه به سیر تکاملی اخیر طولانی‌تر شده است. به نسخه فعلی کتاب نه به‌سان چاپ دوم به روز رسانی شده، بلکه باید به عنوان محصولی جدید نگریسته شود.

من متخصص در زمینه توسعه اقتصادی هستم و مورخ اقتصادی نیستم. موضوع اصلی تحقیق من این است که چرا بعضی اقتصادها به سرعت صنعتی شده‌اند حال آن‌که بعضی راکد با درآمد متوسط یا کم باقی مانده‌اند و هرگز به خوشبختی دست نمی‌یابند. فرضیه من آن است که، عملکرد رشد واگرا را عمدتاً می‌توان با میزان پویایی اولیه بخش خصوصی و کیفیت سیاست‌های صنعتی تبیین کرد. من در همکاری نزدیک با دولت، دائماً با رهبران و سیاست‌گذاران ویتنام و اتیوپی جلسات تبادل نظر در زمینه سیاست صنعتی برگزار می‌نمایم. من به جوانان این کشورها و دیگر کشورهای آسیایی و آفریقایی مشاوره و آموزش می‌دهم. همچنین با دیگر آموزگاران در موسسه تحصیلات تکمیلی مطالعات سیاسی، دروس "سیاست-گذاری" و "پیاده‌سازی سیاست‌ها در کشورهای در حال توسعه" را تدریس می‌نمایم. بخاطر این فعالیت‌ها از مشکلات واقعی پیش‌روی این کشورها در به‌کارگیری سیاست‌های توسعه‌ای آگاه هستم. موضوع کتاب حاضر یعنی چگونگی و علل صنعتی‌شدن سریع ژاپن از اواسط قرن نوزدهم به بعد احتمالاً برای محققان ژاپنی که قلم‌فرسایی بسیاری در این مورد نموده‌اند، اندکی قدیمی به نظر می‌رسد. اما من همچنان به این مطلب می‌پردازم به این امید که مسیر گذشته ژاپن را در پرتوی جدید با معیارها و خرد جمعی کشورهای در حال توسعه امروزی ملاحظه کنیم.

کتاب حاضر حاوی تحقیقات جدید و اطلاعات دست اول نیست بلکه فقط به ساماندهی واقعیات و تحلیل مطالبی پرداخته است که از انبوه متون موجود به زبان ژاپنی استخراج شده است و این از نقاط قوت اثر به‌شمار می‌رود. هدف کتاب به تصویر کشیدن تاریخچه ژاپن به صورت جامع و داستان دنباله‌داری است که این کشور را با دیگر کشورهای دیرگرونده مقایسه می‌نماید. بازگویی تجربه ژاپن نه به‌عنوان داستانی قدیمی، بلکه بیش‌تر به‌عنوان پیامی معاصر به نخبگان خارجی است که در این لحظه در حال مبارزه برای توسعه اقتصاد ملی خود هستند. ما خود را در مقایسه با دیگران می‌شناسیم. مقایسه بین‌المللی برای درک ویژگی‌های هر جامعه‌ای

از جمله اشتراکات و موارد منحصربه‌فرد از اهمیت شایانی برخوردار است. دروس من در موسسه ملی تحصیلات تکمیلی مطالعات سیاسی به‌سان آینه‌ای است که دانشجویان خارجی، نقاط قوت و عناصر ناپیدای جامعه خویشتن را در آن کشف کنند. درعین‌حال، معتقدم آنها نیز می‌توانند همانند آینه‌ای برای مردم ژاپن برای کشف مجددشان عمل کنند. در آماده‌سازی و ارائه این مطالب، با موارد شگفت‌آور زیادی مواجه شدم. تحقیقات داخلی بدون توجه به سایر کشورها نمی‌تواند جایگاه واقعی ژاپن در تاریخ جهان را مشخص سازد.

تاریخ گذر تعاملات بی‌پایان عوامل داخلی و تاثیرات خارجی است که با تغییر قدرت نسبی آنها در طی زمان تغییر می‌کند. در این روند، اگر جامعه داخلی در برابر عناصر خارجی که بطور ناخواسته با آن مواجه می‌شود محکم باشد این عناصر خارجی بیشتر موجب تقویت جامعه داخلی می‌شود تا باعث نابودی آن. تاریخ ژاپن از این حیث منحصربه‌فرد است زیرا جایگزینی نیروهای خارجی با داخلی بدون ایجاد هیچ خلل جدی و یا نابودی دستاوردهای بزرگ پیشین ادامه یافته است. این جنبه‌های تکاملی در تاریخ ژاپن که به آنها اشاره گردید به جوامعی که عناصر خارجی اغلب در شکل مهاجمین بی‌رحم که ساختار سیاسی را محو و دولت و مرزهای قومی را از نو بنا می‌کنند و ادامه حیات را برای آنها غیرممکن می‌نمایند شباهتی ندارد. برعکس، تاریخ تکاملی ژاپن انعطاف‌پذیری را در حکومت و مردم به وجود آورده است. جامعه ژاپن از نظر نهادی از حکومت مرکزی به سوی تجزیه تدریجی پیش رفته بود و این نوع توسعه، افزایش قدرت حکومت محلی و تجارت خصوصی و صنعت را تحت نظارت فئودالیسم به ارمغان آورد. در اواخر دوره ادو (۱۸۶۷-۱۶۰۳) یعنی دوره‌ای که کتاب حاضر سیر تاریخی مباحث خود را آغاز نموده است، جامعه ژاپن ظرفیت لازم برای جذب و نهادینه کردن نظام و فناوری جدید برگرفته از غرب را داشت.

پس از ارائه چارچوب کلی در فصل اول، در فصول دیگر کتاب موارد عینی تعامل بین نیروهای خارجی و داخلی و نیز بین بخش‌های خصوصی و دولتی از دوران ادو تا به امروز بحث و بررسی خواهد شد. صنعتی‌شدن ژاپن که در دوره میجی و پس از جنگ جهانی دوم پیشرفت سریعی را به خود دید، به‌صورت دگرگونی اجتماعی به تصویر کشیده شده است. این دگرگونی توسط بخش خصوصی پویا که با سیاست‌های مناسب حاشیه‌ای حمایت می‌شد انجام گرفت. موتور اصلی رشد، بازیگران فعال بخش خصوصی بودند در صورتی که دولت تقریباً نقش مربی و کاتالیزور را ایفا می‌کرد. قدرت این دو بخش به نوبه خود، حاصل تاریخ تکاملی ژاپن بود که پیشتر به آن اشاره گردید. خوانندگان کتاب حاضر به موقع از قدرت توأم این دو بخش که در

ف □ تاریخ توسعه اقتصادی ژاپن: منشأ پویایی‌های بخش خصوصی و شایستگی سیاسی

اقتصاد کشورهای درحال توسعه و نوظهور امروزی کمتر دیده می‌شود حیرت‌زده خواهند شد. تعداد اندکی از جوامع دیرگرونده، احتمالاً به جز سنگاپور، تایوان و کره، به طور همه‌جانبه بنگاه‌های کارآفرین رقابتی را با دولت خردمند درهم آمیختند. دانشجویانم از کشورهای درحال توسعه همواره تحت تاثیر چگونگی فعالیت موثر رهبران میجی و فعالان تجاری دوره شووا و رقابت و همکاری آنها قرار می‌گرفتند. این موضوع آنان را به این سمت و سو هدایت می‌کرد که تجربه ژاپن بدون انجام تعدیل‌های قبلی و یادگیری مضاعف، قابل اجرا در سرزمینی دیگر نیست.

ویژگی دیگر کتاب حاضر، وجود مباحث مفصل در خصوص اصول سیاسی اجتماعی در پس رشد اقتصادی است. اقتصاد از تغییرات اجتماعی و سیاسی منفک نیست و آنها توأماً به منظور سرشتن توسعه ملی رشد می‌کنند. حوادث منفی نظیر جنگ، ناآرامی‌های اجتماعی، خسارات محیطی و تزلزل سیاسی که تا به حال اتفاق افتاده‌اند به عنوان عوامل موثر بر مسیر صنعتی‌شدن لحاظ شده‌اند. مسئله عمده دیگر که به طور مجزا از موضوع علل صنعتی‌شدن سریع ژاپن در کتاب حاضر به آن پرداخته شده است پاسخ به این پرسش که چرا ژاپن روحیه تهاجمی و استعمارگر داشت و تصرف کشورهای همسایه نهایتاً منجر به جنگ اقیانوس آرام شد. مسئله‌ای که اغلب در تدریس تاریخ ژاپن از آن می‌گذریم.

قدردان دانشجویانم در موسسه ملی تحصیلات تکمیلی مطالعات سیاسی در ۱۸ سال اخیر هستم چراکه شانس و اسباب تدوین و بازبینی کتاب حاضر را در اختیار من قرار دادند. از خانم یوکا آکی‌یاما به خاطر پشتیبانی ماهرانه وی در آماده‌سازی نسخه فعلی سپاسگذارم. نسخه فعلی به نظر متفاوت‌تر از نسخه اولیه به نظر می‌رسد نه فقط به دلیل اصلاحات بسیار در متن و جدول‌ها و یا اضافه شدن آنها و طراحی مجدد جلد کتاب، بلکه به خاطر حذف عکس‌های بسیاری است که در نسخه قبلی وجود داشتند و در نسخه جدید به دلیل محدودیت فضا و هزینه ناگزیر به حذف آنها بودیم. باین‌حال غنای کتاب حاضر به‌حدی است که می‌تواند به عنوان کتاب اول برای تازه‌واردها در حوزه تاریخ ژاپن و نیز به عنوان منبعی فشرده درباره مسائل روزمره برای متخصصان مورد استفاده قرارگیرد. امروزه، تصاویر حذف شده مربوط به رهبران سیاسی و اقتصادی و حوادث تاریخی مهم و کارخانجات نخستین و ساختار آنها به راحتی از طریق اینترنت قابل رویت است. امیدوارم خوانندگان از کتاب حاضر لذت ببرند.

کنیچی اونو